

Mehmet Emin Bey (GİRAY) (1876- 1925)

1876 (1292) da Elazığ'ın Palu ilçesinde doğdu. Babası bölge eşrafından Hacı Osman Ağa, Annesi Emine Hanım'dı. İlk ve orta öğrenimini Palu İptidai Mektebi ve Rüştüyesinde tamamladı. Ermenice, Kürtçe ve Zazaca biliyordu. Palu Belediyesinde kâtiplik, tapu memurluğu ve başka yerel görevler yaptı. Mebus olmadan önceki son görevi ise Palu Belediye başkanlığı oldu. Bu görev mütareke sonrasına denk gelmişti. Yurdun bazı bölgelerinin düşman işgaline uğramasından rahatsızlık duyarak Milli Mücadele'ye katıldı. Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı'nda çalıştı. Türkiye Büyük Millet Meclisinin 1. dönemi için yapılan seçimde Ergani'den milletvekilliğine aday oldu. Memduh Bey'in 47 oy almışken meclise katılmadan istifası üzerine ondan boşalan milletvekilliğine seçilerek 13 Eylül 1920'de meclise katıldı. Mecliste mali kanunlar, tapu-kadastro, PTT, tasarı ve iktisat komisyonlarında çalıştı. 2. toplantı yılında PTT komisyonunun başkâtipliğine getirildi. 15 Mayıs 1921 tarihinde grup esas defterinde II. Grupta ismi yazılıdır. Yani Mecliste Mustafa Kemal Paşa karşısında kurulan ikinci grup üyeleri arasında yer almıştır.

Mehmet Emin Bey saltanatın kaldırılması sırasında yapılan oylamada kabul edenler arasında yer aldı. Genel kurulda ikisi gizli birleşimde olmak üzere 11 konuşması yer almaktadır. Daha çok yerel sorunları dile getirmiş, hakkın yanında ve birleştirici olmaya özen göstermiştir. Meclis zabıt tutanaklarında Palu merkezi ile nahiyelerinde mektep açılması, Elazığ- Palu-Kiğı yolunun tamir edilmesi, Murat Nehri üzerindeki harap köprünün tamir ettirilmesi ve nikel madeni paralara dair olmak üzere çeşitli konularda 4 önerge sundu. TBMM'de yaptığı konuşmalardan bazıları özetle şu şekildedir:

“Palu Kazasının Livaya tahviline dair kanun layihası” münasebetiyle söz almış ve tartışmalar içinde mazbatanın aleyhinde konuşmuştu. Özetle bu konuşmada; Teşkilâtı Esasiye Kanunu'na göre Meclis-i Umumi kararı ile Palu, Dersim, Elâziz'e bağlıydı. Palu Elaziz'e bağlı olduğundan dolayı askerî birlikler noktasından 360 kurası 9 nahiyesi vardı. Şimdi kendilerinin 85 imza ile vermiş oldukları kanun teklifi vardı. Ne Ergani livasının feshini ne de Genç'in kaldırılmasını istiyorlardı. Tekliflerinde Palu'nun Elâziz'in denetimi altında bulunmasını katiyen istemiyorlardı. Mazgirt, Çarsancak kazalarının Palu'ya bağlanmasına Meclis-i Umumi karar vermişti. Bu kararı örnek alarak teklifi yapmışlardı. Ergani livası güya feshedilmişti. Oysaki kendisi Ergani'nin mebusuydu ve hiç bir vakit Ergani livasının feshi ve lağvı taraftarı değildi.

Askeri bir nokta olmasından dolayı Palu'yu idare ediyorlardı. Palu'nun livaya tahvili ile iki senelik masrafını ahali temin edecekti ve bunun garantisini de kendisi veriyordu. Çünkü buranın madenleri vardı. Bakır, gümüş, gaz gibi. Burası liva haline getirilirse bu madenler hazineye bir varidat getirecekti. Dâhiliye Encümeni kararında Dersim, Palu, Mazgirt, Çarsancak'ın aralarının birbirleriyle açık olduğunu söylüyordu. Ayrıca Dersim olaylarından bahsederek Çarsancak ve Mazgirt'in Palu'ya altışar saat olduğunu Dersim'de Kürtlerin yoğun olarak yaşadıklarını, diğer yerlerin ise Türklerin yoğun yaşadığı yerler olduğunu dile getirmişti. Bu iki kazanın Palu'yla münasebeti vardı, Palu askeri sevk noktası olduğu için mühimdi.

“Frenginin men'i ve tahdid-i sirayeti hakkında kanun” tartışılırken üç dört vilâyetimizde kadınların çarşıya çıkmadıklarından, pazara bile gitmediklerinden, Ankara'da icra edilen uygulamaların kendi temsil ettiği bölgede icra olunamayacağından söz etmiş ve doktor yokluğuna da dikkat çekmişti. Ayrıca frengi hastalığına sahip kişilerin bu hastalığı nasıl kaptıklarını ispat etmelerinin istendiği bunun ise zor olduğunu dile getirmişti.

“Seyahat vesikası usulü hakkındaki istizah takriri” münasebeti ile söz alarak hüviyetle ilgili Ankaralı bir tüccarın yaşadığı sorunu dile getirerek sanki kendisine hüviyeti yokmuş gibi muamele edildiğinden bahisle bu tür durumlarda tüccarların zarara uğradıklarını dile getirdi. Bu kişilere bu şekilde davranmaları ve alıkonmaları sonucunda dükkânlarının kapalı kalması ve ticaretten elini çekmelerinin devleti zarara sokacağını belirtmişti. Zaten daha önce alkollü içeceklere konulan yasak ile devlet yeterince zarara uğratılmıştı. Oysa şimdi belediye dairesinin karşısında gözlerinin önünde okkası üç yüz kuruşa alkollü içecekler satılıyordu. Bu duruma polislerin müdahale etmesini isteyerek onların devletten maaş aldıklarını ve yapılan kanunları icra ile yükümlü olduklarını hatırlattı. Bugün bu durumdan hazinenin on milyona yakın zarara uğradığını, İslamiyet dairesinde bu meseleye bu şekilde bakıldığını oysa polislerin hiç kimseden ceza almadıklarını dile getirdi.

“Tediye edilmeyen memur maaşlarına dair sual” münasebetiyle yaptığı bir konuşmada Bitlis, Van İstinaf Âzası Mahmud Nedim Bey'den aldığı bir mektubu okuyarak memurun beş, altı aydır maaş alamadığına dikkat çekmişti. “Zonguldak memurini maaşâtına zamaim icrasına dair kanun münasebetiyle” söz alarak Maliye vekili tarafından memurların maaşlarının iyileştirilmesi için bütçenin müsait olmadığını söylenmesine rağmen Zonguldak vb. memurlara maaş zammının teklif olunması üzerine Vilâyat-ı şarkiyede maaş alan memurların maaşlarının bile düzenli ödenmezken ve bu nedenle istifaya mecbur olurlarken teklif olunan bu zammın katiyen reddini istemişti. “Sicilli Nüfus Kanununun 41, 42 ve 43. Maddelerinin tadiline dair kanun münasebetiyle” söz alarak yüz para nüfus tezkeresi harcının beş kuruş olmasında bir beis olmadığını dile getirmişti. Yalnız kendi seçim bölgesinde yani Ergani, Mardin'de bir kaç nahiye vardır ki 1321/1904'ten beri nüfus sayımı görmemişti. Bugün elli haneli, yüz haneli, beş yüz haneli bir köyde ya iki veya üç kayıt görmüş kimse vardı. Eğer Maliye vekili gelirin artmasını arzu ediyorsa nüfus sayımı yaptırmalıydı. Haydi, bir adamdan beş kuruş, yedi buçuk kuruş alınsındı fakat zaten beş haneli bir köyde, ya beş veya on nüfus vardı. Nüfus sayımı yapılacak olursa bundan hem askeriye hem de maliye istifade ederdi. Siverek Sancağı da aynı durumdaydı. Umumiyetle hiç bir şekilde kayda geçmemişti. Kendisi seçim bölgesinde olan yerleri söylemişti. Nüfus sayımından hazinenin yanında askeriye de faydalanırdı. Hem de oraların bugünkü nüfus durumları görünür ve bilinirdi.

Anlaşılaacağı üzere mecliste söz aldığı konuşmalar farklı birçok konuyu içermekteydi. Genel olarak ülkenin menfaatlerini göz önünde bulundururken halkın yaşadığı zorlukları da göz ardı etmemişti. Ayrıca konuşmalarında kendi seçim bölgesinin durumu hakkındaki tespitlerini de ortaya koymuştu. Milletvekilliği 1. dönemde sona erince memleketine döndü. İl Genel Meclisi üyeliğine seçildi. 13 Şubat 1925'te Şeyh Sait'in doğu illerinde başlattığı isyan sırasında Palu'ya

bağlı Karaboğan (Arıncak) Nahiye Müdürlüğüne atandı. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine asilerle temas kurması için ilçe merkezine doğru harekete geçti. Bir subay komutasında 8 Jandarma eri ile birlikte ormanlık bölgede pusuya düşürüldü. Yanındaki subay ile birlikte şehit edildi. Naaşı önce buranın yakınındaki Ameran köyünde toprağa verilmişse de daha sonra Palu'ya nakledilerek Meydan Mezarlığı'na gömüldü. Evli ve 3 çocuk babasıydı. Ailesi "Giray" soyadını almıştı. Oğlu Rasim Giray da babasının yolundan gitmiş, 15 Kasım 1961'de yapılan seçimlerde Adalet Partisi adayı olmuş ve 1961-1966 yıllarında Cumhuriyet Sanatosu Elazığ üyesi olarak parlamentoda bulunmuştu.

Hacer GÖL

KAYNAKÇA

Birinci Dönem Meclis Albümü 1920-1923, Ankara 2022.

TBMM Sicil Arşivi, Mehmet Emin Bey Seçim Mazbatası 140/1. (https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d01/SM_140_1_1.pdf erişim tarihi: 22.07.2023).

TBMM Albümü, 1920-2010, C 1, Ankara 2010.

T B M M

Z a b ı t

Tutanakları ([https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=1&v_donem=1&v_yasama_yili=1&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=EM%20N%20BEY%20\(MEHMET%20EM%20N%20G%20RAY\)&v_sb=ERGAN%20&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=8&v_kullanici_id=20474217&v_gelcek_sayfa=1](https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=1&v_donem=1&v_yasama_yili=1&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=EM%20N%20BEY%20(MEHMET%20EM%20N%20G%20RAY)&v_sb=ERGAN%20&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=8&v_kullanici_id=20474217&v_gelcek_sayfa=1) erişim tarihi:25.07.2023).

BEŞTAŞ, İzzettin "1. Mecliste Ergani Milletvekilleri ve Faaliyetleri" **Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, C 6, S 5, 2019, ss. 99-125.

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923**, C 3, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, Ankara 1994.

GÜNDOĞDU, Cihangir (Yay. Haz.) **İlk Meclis Anketi 1 Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Gelecekte Bekledikleri**, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2004, s. 139.

HAYKIR, Handan, "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Palalı Milletvekilleri (I ve XXIII. Dönem)", **Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Uluslararası Palu Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, C 1, Elazığ 2018 ss. 373-386.

YEDEK, Şahin, " Milli Mücadele Dönemi Vilayeti Ergani Madeni (Vali ve Milletvekillerinin Çalışmaları)", **18. Türk Tarih Kurumu Kongresi**, Ankara 2018, ss. 673- 691.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mehmet-emin-bey-giray-1876-1925/?pdf=6997> adresinden erişilmiştir